

ลักษณะทางกายภาพและสังคม

ประวัติความเป็นมาของจังหวัดปัตตานี

นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันชื่อ Robbins Burling กล่าวไว้ว่า "ไม่มีกลุ่มคนใดในเอเชียอาคเนย์ที่จะกล่าวได้ว่าเป็นเผ่าพันธุ์บริสุทธิ์ที่มีบรรพบุรุษเฉพาะเผ่าพันธุ์ตนเอง" (อนันต์ วัฒนานิก, 2531, 4) จากการศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของผู้คนที่อยู่อาศัยบริเวณคาบสมุทรมาลายูนับแต่อดีตมีร่องรอยแสดงให้เห็นชัดเจนว่าผู้คนในบริเวณนี้มีสายเลือดที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างคนหลายเชื้อชาติ อันเนื่องมาจากการติดต่อสัมพันธ์ทางการค้า การสงคราม และจากลักษณะทางภูมิประเทศที่อยู่ใกล้เคียงกัน บรรดาเชื้อชาติสำคัญ ที่เป็นต้นกำเนิดของผู้คนในคาบสมุทรมาลายูในยุคเริ่มแรกได้แก่ ไทย จีน อินเดีย เขมร มอญ ขวา มลายู เขม็ง และโอรังลาโวค (ชาวน้ำ) (เพ็งอ่าง, หน้าเดียวกัน)

จากการศึกษาของพระสมันตร์ฐุนรินทร์ (ต๋อย บินอับดุลลาห์) อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดสตูล ให้ความเห็นว่าชาติมลายูน่าจะสืบเชื้อสายมาจากโอรังลาโวคหรือชาวน้ำ ซึ่งอาศัยอยู่ตามเกาะและชายทะเล มีเรือเป็นพาหนะ เทียบเร่ร่อนไปตามที่ต่าง ๆ ต่อมาจึงมีการผสมผสานกับบรรดาชาติพันธุ์อื่น ๆ ได้แก่ พวกกาสาซี พวกซาไก และพวกเขม็ง สันนิฐานกันว่าเดิมทีพวกชาวน้ำมาจากแหลมอินโดจีน นอกจากนั้นยังมีการผสมผสานกับพวกไทยที่อยู่แถวเมืองละโว้ (นครศรีธรรมราช) ชุมพร ไชยา อีกด้วย นักประวัติศาสตร์อย่าง เช่น อิบรอฮิม ชุกรี ได้ตั้งข้อสันนิษฐานของตนไว้ในหนังสือเรื่อง "กริยาอันมลายูปัตตานี" ว่าดินแดนแห่งนี้มีนามว่า ดินแดนมลายูก็จริง แต่มิได้หมายความว่าชาวมลายูจะเป็นชาติแรกที่เข้ามาอาศัยอยู่ในดินแดนแถบนี้ เนื่องจากมีชนชาติอื่น ๆ อาศัยอยู่ก่อนหน้านั้นแล้ว โดยเริ่มจากชาวอินดูที่เดินทางมาจากอินเดีย และมีชาวสยามซึ่งตั้งภูมิลำเนาอยู่เดิมเข้ามามีอำนาจเหนือดินแดนสยาม จนกระทั่งช่วงสุดท้ายชาวมลายูได้เข้ามาอาศัยในดินแดนแถบนี้ (อนันต์ วัฒนานิก, 2531, 5)

กล่าวได้ว่าปัตตานีเป็นดินแดนที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนานนับแต่อดีต แต่เดิมพื้นที่ในบริเวณจังหวัดปัตตานีเป็นที่ตั้งของอาณาจักรลังกาสุกะ ซึ่งเป็นรัฐอิสระของชาวพุทธในพุทธศตวรรษที่ 7 มีพื้นที่ครอบคลุมไปถึงสงขลา ปัตตานี ยะลา นราธิวาส กลันตัน และตรังกานูในประเทศมาเลเซีย ดังที่ปรากฏหลักฐานทางโบราณสถานที่บ้านปราแวหรือปราวิน ตำบลยะรัง อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานีเป็นเครื่องยืนยัน อาณาจักรลังกาสุกะมีความเจริญรุ่งเรืองในฐานะที่เป็นเมืองท่าและศูนย์กลางการค้าทางทะเลในซีกโลกตะวันออกมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 8 และเสื่อมอำนาจไปในศตวรรษที่ 14-15 โดยตกเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรศรีวิชัย และอาณาจักรมัชฌิมพิต ซึ่งต่อมาภายหลังเมื่ออาณาจักรมัชฌิมพิตเสื่อมอำนาจลง อาณาจักรสุโขทัยจึงแพร่อำนาจมาครอบครองอาณาจักรลังกาสุกะ และพื้นที่ส่วนนี้ได้ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลทางการเมืองของอาณาจักรไทยมาโดยตลอด

ส่วนเรื่องราวเกี่ยวกับการตั้งเมืองปัตตานี ได้มีตำนานกล่าวถึงเรื่องนี้ไว้หลายสำนวน เช่น ตำนานมะโรงมหาวิงษากกล่าวถึงมะโรงมหาโพธิสัตว์ให้ธิดาไปสร้างเมืองใหม่ทางชายทะเล ทิศตะวันออก แล้วตั้งชื่อเมืองว่า "ปัตตานี" ตามชื่อของกรีซ(เลลามิซานี) ที่พระบิดามอบให้ บางสำนวนกล่าวว่า พระธิดาไปพบกระเจงเผือกที่ริมทะเล และกระเจงนั้นอันตราธานหายไป มหาตเล็กที่ตามเสด็จกราบทูลว่ามันหายไปไหน คำนวณหานี้เรียกตามภาษามลายูว่า "บันตยอินี" แล้วเพี้ยนมาเป็น"ปัตตานี"จึงมีการสร้างเมืองขึ้น ณ สถานที่ซึ่งถือว่าเป็นมงคลเหล่านี้ สำนวนของตำนานเมืองปัตตานีชื่อ "ฮิกายัตปัตตานี" ซึ่งเขียนโดย ดร.ดี เค ไวฮัด และ ดร.เอทิว ระบุว่ากษัตริย์แห่งเมืองโกตามหาลิจัยผู้มีพระนามว่าพระยาอินทรา ซึ่งเป็นกษัตริย์องค์แรกของอาณาจักรที่เปลี่ยนมาเข้ารับศาสนาอิสลาม เป็นผู้อพยพผู้คนจากเมืองโกตามหาลิจัยมาสร้างเมืองปัตตานีที่สันทรายปากแม่น้ำปัตตานี ประมาณ พ.ศ.2012-2057 ได้ตั้งชื่อเมืองตามชื่อของบุคคลที่พบสถานที่เป็นคนแรก ณ ชายทะเลนี้ว่า "ปะตานี" (สำนักงานจังหวัดปัตตานี, 2535, 1)

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าครั้งที่ 2 เมื่อปี พ.ศ.2310 ปัตตานีได้ตั้งตนเป็นอิสระจากไทย ต่อมาในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

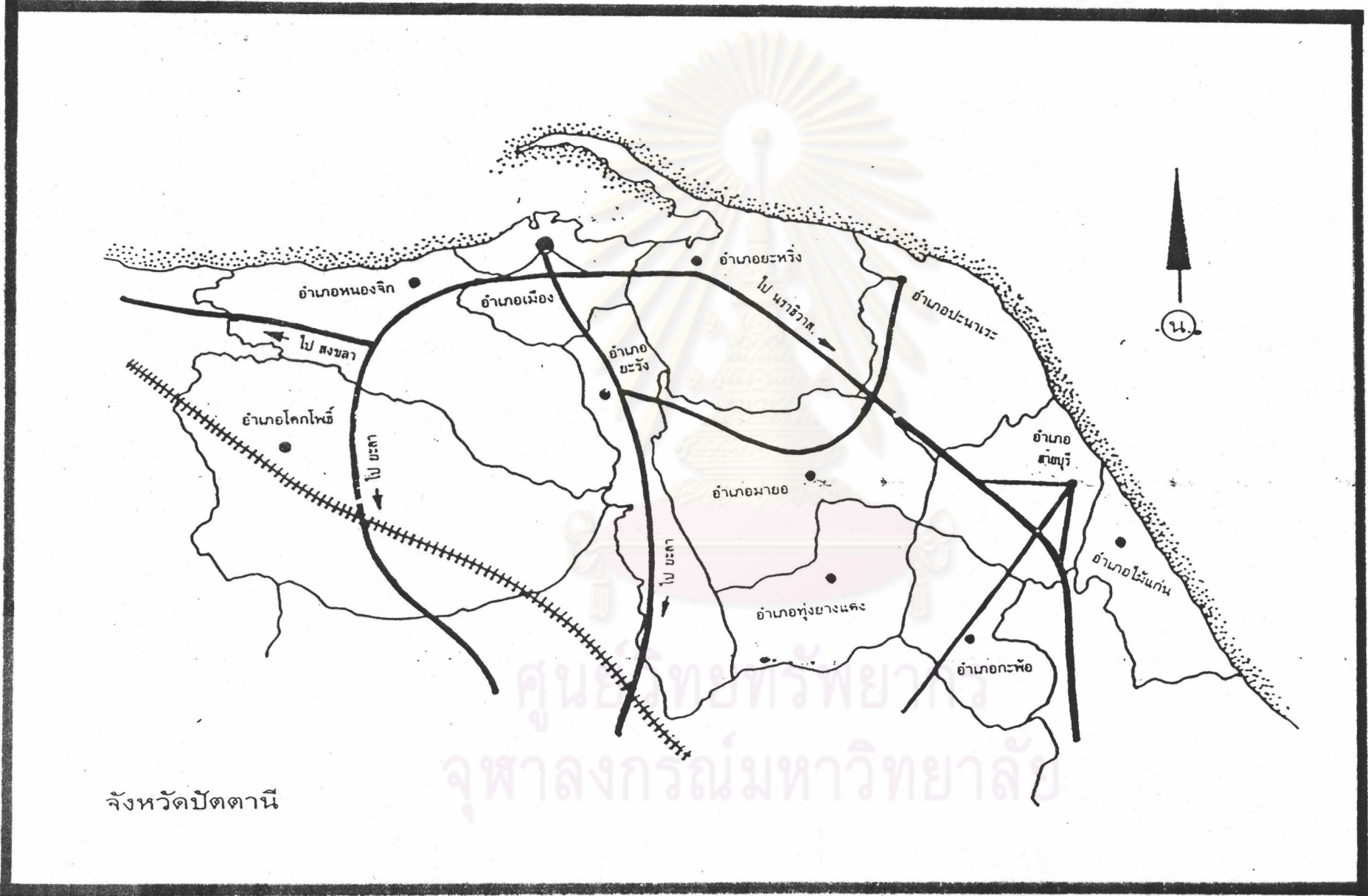
พม่าได้ยกทัพมาตีหัวเมืองต่าง ๆ ที่รู้จักกันในชื่อ "สงครามเก้าทัพ" ครั้งนั้น
 กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท ได้เสด็จยกกองทัพลงมาปราบทัพพม่าที่ยกทัพมาตี
 หัวเมืองไทยในแหลมมลายู ในปี พ.ศ. 2328 และได้ยกทัพเข้าตีเมืองปัตตานีกลับคืนมา
 รวมอยู่ในราชอาณาจักร ต่อมาในปี พ.ศ. 2339 รัชกาลที่ 1 ได้โปรดเกล้าฯ ได้จัด
 ระเบียบการปกครองอาณาจักรปัตตานีออกเป็น 7 หัวเมือง คือเมืองปัตตานี หนองจิก
 ยะหริ่ง สายบุรี ระแงะ ยะลา และรามันห์ และแต่งตั้งข้าราชการที่สวามิภักดิ์ เป็น
 เจ้าเมืองปกครองบังคับบัญชาทั้ง 7 หัวเมือง ภายใต้การกำกับดูแลของเมืองสงขลา
 ต่อมาในปี พ.ศ. 2433 - 2445 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปฏิรูป
 การปกครองหัวเมืองจากระบบกินเมืองมาเป็นระบบเทศาภิบาล และในปี พ.ศ. 2439
 ได้ตั้งมณฑลนครศรีธรรมราชขึ้นเป็นมณฑลแรกของภาคใต้ และในปี พ.ศ. 2449 ทรงพระ
 กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แยกหัวเมืองมลายูทั้ง 7 ออกจากมณฑลนครศรีธรรมราช
 มาตั้งมณฑลปัตตานีซึ่งประกอบด้วยเมืองปัตตานี เมืองสายบุรี เมืองยะลา และเมือง
 บางนรา พร้อมทั้งเปลี่ยนฐานะเป็นอำเภอและจังหวัด ต่อมาในปี พ.ศ. 2475 ได้ยุบเลิก
 มณฑลปัตตานีด้วยเหตุผลภาวะเศรษฐกิจของประเทศตกต่ำ รัฐบาลจำเป็นต้องตัดทอน
 รายจ่ายก็ได้ร่อนการปกครองบังคับบัญชาหัวเมืองที่ขึ้นต่อมณฑลปัตตานีไปขึ้นต่อมณฑล
 นครศรีธรรมราชและยุบเมืองสายบุรีไปรวมกับเมืองปัตตานีในคราวเดียวกัน แต่ต่อมา
 ไม่นานเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบบ
 ประชาธิปไตย ในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 รัฐบาลในสมัยนั้นได้ปฏิรูประบบ
 การบริหารราชการแผ่นดินได้ยกเลิกมณฑลเทศาภิบาล และจัดระเบียบการบริหารราชการ
 แผ่นดินใหม่ โดยให้จังหวัดเป็นหน่วยการปกครองในราชการบริหารส่วนภูมิภาค ปัตตานีได้
 รับการยกฐานะเป็นจังหวัดปัตตานี เมืองสายบุรี ยะหริ่ง หนองจิก ถูกลดฐานะเป็น
 เพียงอำเภอในจังหวัดปัตตานี เมืองยะลา และเมืองบางนราได้รับการยกฐานะเป็น
 จังหวัดยะลา และนราธิวาสตามลำดับ (สำนักงานจังหวัดปัตตานี , 2535 , 1-2)

สภาพทั่วไปของจังหวัดปัตตานี

จังหวัดปัตตานีตั้งอยู่ทางฝั่งทะเลตะวันออกของภาคใต้ตอนล่าง เป็นจังหวัดเดียวใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ไม่มีพรมแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน ตั้งอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 1,100 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งสิ้น 1,940,357 ตารางกิโลเมตร จำนวนประชากรประมาณ 550,765 คน (สํารวจเมื่อกลางปี - 2535) แบ่งการปกครองออกเป็น 12 อำเภอ ประชากรร้อยละ 82.79 อาศัยอยู่ในชนบทมีจำนวนผู้ทำงานในภาคการเกษตรประมาณ 201,238 คน อัตราการเพิ่มของประชากรเฉลี่ยร้อยละ 1.70 ต่อปี (สำนักงานจังหวัดปัตตานี , 2535)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จังหวัดปัตตานี

ภาพที่ 1 แผนที่จังหวัดปัตตานี

ลักษณะภูมิประเทศแบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ 1) บริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเลซึ่งอยู่ทางตอนเหนือ และตะวันออกของจังหวัดมีลักษณะเป็นหาดทรายขาว พื้นที่ถัดจากชายฝั่งทะเลเข้ามาเป็นพื้นที่ราบชายฝั่งกว้างประมาณ 10-30 กิโลเมตร ระดับความลาดชัน 2 เปอร์เซ็นต์ 2) บริเวณพื้นที่ราบ เป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัด ได้แก่พื้นที่บริเวณตอนกลางและตอนใต้ของจังหวัด มีแม่น้ำสายสำคัญคือแม่น้ำปัตตานีและแม่น้ำสายบุรีไหลผ่าน ทำให้เป็นพื้นที่ซึ่งมีความเหมาะสมต่อการเกษตรกรรมมากที่สุด 3) พื้นที่สูงเชิงเขาและภูเขาสูง บริเวณเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาสันกาลาศิรี เป็นพื้นที่ส่วนน้อยอยู่ทางตอนใต้ของอำเภอโคกโพธิ์ และทางทิศตะวันตกของอำเภอสายบุรี และอำเภอกะพ้อ

จังหวัดปัตตานีมีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อ	ชายฝั่งทะเลด้านอ่าวไทย
ทิศใต้	ติดต่อ	เขตอำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา และ เขตอำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส
ทิศตะวันออก	ติดต่อ	ชายฝั่งทะเลด้านอ่าวไทย
ทิศตะวันตก	ติดต่อ	เขตอำเภอเทพา และอำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา

สภาพทางเศรษฐกิจ

จากตัวเลขเมื่อปี พ.ศ. 2532 จังหวัดปัตตานีมีค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมเท่ากับ 7,721 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 5.36 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคใต้ รายได้ต่อหัวประมาณ 13,912 บาท สาขาการผลิตที่สำคัญคือ สาขาการเกษตรกรรม ซึ่งมีสัดส่วนคิดเป็นร้อยละ 27.67 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยเฉลี่ยประมาณร้อยละ 6.1 ต่อปี (สำนักงานจังหวัดปัตตานี, 2536)

ด้านการเกษตร จังหวัดปัตตานีมีพื้นที่ทำการเกษตรทั้งสิ้น 865,509 ไร่หรือร้อยละ 60.88 ของพื้นที่ทั้งหมด มีผู้ประกอบการอาชีพทางการเกษตรจำนวน 417,303 คน หรือ 58,793 ครัวเรือน ทำการปลูกพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ (ปีเพาะปลูก 2534/2535) ดังนี้คือ

- ยางพารา มีพื้นที่เพาะปลูกรวม 339,511 ไร่ เป็นยางพันธุ์พื้นเมือง 70,109 ไร่ ยางพันธุ์ดี 269,402 ไร่ เป็นพื้นที่ซึ่งให้ผลผลิตแล้ว 227,867 ไร่ ได้ผลผลิต 47.36 ล้านตัน มูลค่า 710.40 ล้านบาท ร้อยละ 75 เป็นยางแผ่นคุณภาพต่ำ (ชั้น 3 ลงมา)
- ข้าว มีพื้นที่ปลูกข้าวทั้งหมด 204,657 ไร่ เป็นพื้นที่เกี่ยว 194,348 ไร่ ผลผลิต 67,163 ไร่ ผลผลิตเฉลี่ย 384 กก./ไร่ มูลค่า 344.52 ล้านบาท
- มะพร้าว มีพื้นที่ปลูกทั้งหมด 77,457 ไร่ เป็นพื้นที่ที่ให้ผลผลิตแล้ว 68,171 ไร่ ผลผลิต 45.88 ล้านผล ผลผลิตเฉลี่ย 384 กก./ไร่ มูลค่า 344.52 ล้านบาท
- ทุเรียน มีพื้นที่ปลูกทั้งหมด 6,814 ไร่ เป็นทุเรียนพันธุ์พื้นเมือง 1,338 ไร่ พันธุ์ดี 5,476 ไร่ เป็นพื้นที่ซึ่งให้ผลผลิตแล้ว 4,646 ไร่ (พันธุ์พื้นเมือง 1,242 ไร่ เป็นพันธุ์ดี 3,404 ไร่) ผลผลิต 5,857 ตัน มูลค่า 90.76 ล้านบาท
- ลองกอง มีพื้นที่ปลูก 7,763 ไร่ เป็นพื้นที่ที่ให้ผลผลิตแล้ว 3,093 ไร่ ผลผลิตเฉลี่ย 1,169 กก./ไร่ ผลผลิต 3,615.72 ตัน มูลค่า 90.39 ล้านบาท (เพิ่งอ้าง)

สภาพทางสังคม

ประชากรส่วนใหญ่ หรือร้อยละ 76.95 นับถือศาสนาอิสลาม ที่เหลือนับถือศาสนาพุทธ คริสต์ และอื่น ๆ มีประชากรในวัยเรียน (อายุ 3-21 ปี) จำนวน 186,076 คน มีสถานศึกษาทั้งสิ้น 495 แห่ง มัสยิด 534 แห่ง วัด 77 แห่ง สำนักสงฆ์ 2 แห่ง โบสถ์คริสต์ 2 แห่ง และมีสถานบริการทางสาธารณสุข 118 แห่ง (เพิ่งอ้าง)

การเมืองและความมั่นคง

ประชาชนในจังหวัดปัตตานีมีความสนใจต่อการเมืองอยู่ในเกณฑ์ปานกลางถึงค่อนข้างสูง จากสถิติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นต่าง ๆ พบว่าประชาชนมีแนวโน้มเข้าร่วมในกิจกรรมทางการเมืองค่อนข้างสูงเพิ่มขึ้นตามลำดับ ปัจจุบันมีผู้ได้รับเลือกตั้งจากประชาชนให้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวน 4 คน คือ

นายสุทิน ภูษธานนท์ , นายमुख सुलोमान ส.ส.สังกัดพรรคความหวังใหม่ นายไวโรจน์ ทิทธิภักดี นายมะรีเป็ง จะปะเกีย จากพรรคประชาธิปไตย

ทางด้านความมั่นคงนั้น ปัจจุบันยังมีการก่อการร้ายของขบวนการโจรก่อการร้าย (ขจก.) อยู่เสมอ ลักษณะการเคลื่อนไหวมีตั้งแต่การขู่กรรโชกทรัพย์ ข่มขู่เรียกค่าคุ้มครอง สร้างความสับสนวุ่นวายด้วยการก่อวินาศกรรม วางระเบิดอาคาร วัสดุอุปกรณ์ทั้งส่วนที่เป็นของผู้ประกอบการทางธุรกิจ สิ่งสาธารณประโยชน์ และสิ่งของเครื่องใช้ของทางราชการ นอกจากนี้ยังมีการเคลื่อนไหวทางการเมือง โดยการประสานงานกับประเทศมุสลิมในตะวันออกกลางซึ่งสนับสนุนทางการเงิน มีการฝึกอบรมสมาชิกและแนวร่วมทั้งด้านการดำเนินงานทางการเมือง และการใช้อาวุธ โดยฝึกอาวุธทั้งในตะวันออกกลาง ประเทศพื้นบ้าน และภายในเขตพื้นที่อิทธิพลของขบวนการ โจรก่อการร้าย (จกร.) ปัจจุบันมีกำลังติดอาวุธ ประมาณ 110-130 คน แยกออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

1. ขบวนการปฏิวัติแห่งชาติ (B.R.N.) หัวหน้ากลุ่มคือ เจ๊ะอารง เจ๊ะก๊วะ มีกำลังพลประมาณ 70-80 คน

2. องค์การปลดแอกสหพันธรัฐปัตตานี (PULO) ที่เคลื่อนไหวในพื้นที่ปัตตานีเป็นกลุ่มของ ทะยิดาโอะ ทำน้ำ มีกำลังพลเพียง 35-40 คน แต่เป็นกลุ่มคนที่มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานดีที่สุด และมีอิทธิพลมากที่สุดในขณะนี้

(สำนักงานจังหวัดปัตตานี, 2536, 16)

อำเภอโคกโพธิ์

อำเภอโคกโพธิ์เดิมมีชื่อว่า "อำเภอเมืองเก่า" ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดปัตตานี เดิมเป็นเพียงเขตการปกครองหนึ่งที่ขึ้นกับอำเภอหนองจิก ต่อมาในปี ร.ศ. 125 ซึ่งตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงประกาศยกเลิกระบบการปกครองแบบเจ็ดหัวเมืองมลายู และประกาศตั้งเป็นระบบการปกครองแบบมณฑลขึ้น เรียกว่ามณฑลปัตตานี แล้วแยกอำเภอเมืองเก่าออกจากเขตอำเภอหนองจิก

แล้วยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอ ตัวที่ว่าการอำเภอตั้งอยู่ที่บ้านนาเกตุ หมู่ที่ 1 ตำบลมะกรูด จึงมีการเปลี่ยนชื่อมาเป็น"อำเภอมะกรูด"ตามชื่อของอำเภอที่ตั้ง ต่อมาในปี พ.ศ.2472 รัชกาลที่ 7 ได้เสด็จมาทอดพระเนตรสุริยุปราคาบริเวณหลังสถานีรถไฟโคกโพธิ์ เนื่องจากขณะนั้นบริเวณพื้นที่ดังกล่าวยังมีสภาพเป็นป่ารก ไม่มีบ้านเรือนผู้คน และยังมีเนินสูง เหมาะสมแก่การติดตั้งกล้องดูดาว ทางราชการจึงจัดตั้งพลับพลาที่พักขึ้นดววย ภายหลังเสร็จสิ้นพระราชกรณียกิจทางราชการเห็นว่าอาคารที่ก่อสร้างไว้หลายหลังสามารถนำมาปรับใช้เป็นสถานที่ราชการได้ ประกอบกับมีสถานีรถไฟอยู่ด้วย จึงย้ายตัวที่ว่าการอำเภอจากบ้านนาเกตุมาอยู่ที่แห่งใหม่ใกล้สถานีรถไฟ ในปี พ.ศ.2482 ได้เปลี่ยนชื่อใหม่ว่า "อำเภอโคกโพธิ์" ตามชื่อดำบลสถานที่ตั้ง

หากเรายืนอยู่ ณ จุดใดจุดหนึ่งในเขตตัวเมืองปัตตานีซึ่งมีภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม แล้วหันหน้าไปทางทิศตะวันตก ภาพที่ปรากฏต่อสายตาในขณะนั้นก็คือเทือกเขาสูงทึบที่ทอดตัวเป็นแนวยาวประดุจกำแพงหินจากทางทิศเหนือลงสู่ทิศใต้ ชื่อของเทือกเขานี้คือ "สันกาลาคีรี" เทือกเขาที่มีความยาวที่สุดของประเทศไทย ทำหน้าที่กั้นพรมแดนระหว่างไทยกับประเทศมาเลเซีย และเมืองที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของเทือกเขาแห่งนี้ คืออำเภอโคกโพธิ์ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของตัวเมืองปัตตานีห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 26 กิโลเมตร

อำเภอโคกโพธิ์มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 36,701 ตารางกิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบเชิงเขา มีลักษณะเป็นลอนลูกคลื่น ลาดชันจากทางทิศใต้ไปทางทิศเหนือ พื้นที่บริเวณทิศเหนือและทิศใต้ของอำเภอมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การเพาะปลูก โดยเฉพาะการทำนา ส่วนพื้นที่ทางทิศใต้และทิศตะวันตกเฉียงใต้เป็นพื้นที่ราบเชิงเขา เหมาะสมสำหรับการทำสวนยางพาราและสวนผลไม้เป็นอย่างยิ่ง แบ่งลักษณะภูมิอากาศตามฤดูกาลได้ 2 ฤดูกาลคือ ฤดูร้อน คือช่วงระหว่างเดือนเมษายนถึงเดือนกรกฎาคม และฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนสิงหาคม ถึง เดือนมีนาคม ฝนตกโดยเฉลี่ยประมาณ 3.18 มิลลิเมตรต่อปี อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดทั้งปีประมาณ 27 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยประมาณ 78% (ที่ทำการปกครองอำเภอโคกโพธิ์, 2536)

ลักษณะพิเศษของอำเภอโคกโพธิ์ที่แตกต่างไปจากอำเภออื่น ๆ ในจังหวัดปัตตานี คือ เป็นอำเภอที่มีสัดส่วนจำนวนประชากรที่นับถือศาสนาอิสลามและศาสนาพุทธในอัตราที่ใกล้เคียงกัน และมีการผสมกลมกลืนกันทางวัฒนธรรมมากกว่าอำเภออื่น ๆ ทั้งหมด จากการสอบถามประวัติความเป็นมาพบว่าพัฒนาการของชุมชนเกิดจากการอพยพเข้ามาบุกเบิกที่ ทากินของราษฎรจากบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงเป็นหลัก คนกลุ่มดั้งเดิมที่อาศัยทากินอยู่ในพื้นที่ เหล่านี้ยังมีไม่มากนัก ตามตำนานเมืองไทรบุรี-ปัตตานี ได้กล่าวถึงธิดาของเจ้าเมือง ไทรบุรีทากิณีเสียดทายโรดยั้งข้างชื่อพรหมศักดิ์ เพื่อเลือกหาสถานที่ตั้งเมืองใหม่ และมี หลักฐานทางประวัติศาสตร์ยืนยันว่าเคยมีการตั้งบ้านเมืองขึ้นชั่วคราว ราว ๆ พ.ศ. 2049 บริเวณบ้านข้างำหัดก (ในเขตตำบลข้างำหัดก อำเภอโคกโพธิ์) ก่อนที่จะเคลื่อนย้ายข้าม ช่องเขาไปสู่เขตเมืองไทรบุรี ดังปรากฏหลักฐานจากการขุดค้นพบเงินเหรียญของจีนยุคสมัย เดียวกัน และพบตะเกียงสำริด รวมทั้งเครื่องมือเครื่องใช้ และอาวุธต่าง ๆ ด้วย (อนันต์ วัฒนานิก, 2531, 108)

หากพิจารณาจากหลักฐานการตั้งชุมชนขึ้นเป็นเมืองในเขตอำเภอโคกโพธิ์ สามารถแบ่งกลุ่มราษฎรที่อพยพเข้ามาในพื้นที่ออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มแรกคือกลุ่มที่อพยพ มาจากเขตอำเภอหนองจิก ทั้งนี้ น่าจะเป็นผลมาจากการขุดคลองใหม่ ในปี พ.ศ. 2433 สมัยตนกูสุไลมาน (พระยาวิจิตรภักดีฯ) ได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมืองปัตตานี และจัดให้มีการ ขุดคลองสายใหม่ (สู่บาบารู) ขึ้นในเขตพื้นที่อำเภอยะรัง ทั้งนี้ เพื่อหวังผลทางด้านการจัด เก็บภาษีและผลทางการเมือง เป็นเหตุให้ล้าหน้าปัตตานีซึ่งแต่เดิมไหลอ้อมพื้นที่ทากินในเขต อำเภอหนองจิกแล้วไหลลงสู่ทะเลที่ปากคลองบางตาวากลับเปลี่ยนทิศทางไปไหลออกสู่ทะเล ที่ตำบลยะรังในเขตพื้นที่ของเมืองปัตตานี ผลจากการเปลี่ยนทิศทางการไหลของแม่น้ำครั้งนี้ ทากิน้ำในแม่น้ำคลองในเขตเมืองหนองจิก เริ่มแห้งขอดลง เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ อย่างรุนแรงเนื่องจากขาดน้ำจืดที่เคยไหลออกไปปลักดินน้ำทะเลบริเวณปากแม่น้ำบางตาวา ทากิน้ำทะเลไหลเอ่อเข้าสู่พื้นที่ทากิน เกิดปัญหาเรื่องดินเค็ม ดินเปรี้ยว พื้นที่นาซึ่งเคยมี ความอุดมสมบูรณ์มากที่สุดในพื้นที่ปัตตานีกลายเป็นพื้นที่รกร้างว่างเปล่าหาประโยชน์ไม่ได้ ราษฎรต่างได้รับความเดือดร้อนไม่สามารถประกอบอาชีพได้ จึงเกิดการอพยพครั้งใหญ่เพื่อ

บุกเบิกหาที่ทำกินแห่งใหม่ (เฟื่องอ้าง , 2531, 93-95) ราษฎรกลุ่มนี้เข้ามาตั้งรกรากอยู่บริเวณตำบลนาเกตุ โครกโพธิ์ นาประดู่ ท่าเรือ ควนเรนรี ป่าบอน เป็นหลัก ชื่อนาสั่งเกิดคือ ราษฎรกลุ่มนี้จะใช้ภาษายาวี หรือภาษามลายูท้องถิ่นเป็นภาษาพูด

กลุ่มที่สอง คือราษฎรที่อพยพมาจากท้องถิ่นอื่น ๆ โดยเฉพาะจากเขตอำเภอสะบ้าย้อย และอำเภอเทพาของจังหวัดสงขลา คนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นชาวไทยพุทธ และอีกส่วนหนึ่งเป็นกลุ่มคนมุสลิม ไม้ใช้ภาษายาวีเป็นภาษาพูด แต่ใช้ภาษาไทยบักขำได้แทน ราษฎรกลุ่มนี้ตั้งรกรากอยู่บริเวณตำบลทรายขาว ช้างาหัก และบางกระ เป็นหลัก

กลุ่มที่สาม ได้แก่ราษฎรกลุ่มอื่น ๆ ที่อพยพเข้ามาที่หลัง ได้แก่บรรดาชาวมุสลิมที่อพยพมาจากเขตอำเภอยะหา จังหวัดยะลา คนกลุ่มนี้ใช้ภาษายาวีเป็นภาษาพูดและกลุ่มคนจีนที่เข้ามาตั้งรกรากบริเวณตลาดริมทางรถไฟ ทั้งที่ตลาดโครกโพธิ์ และที่ตลาดนาประดู่ คนจีนเหล่านี้กระจัดกระจายมาจากหลายที่ เช่น กลุ่มที่มีเชื้อสายไหหลำ กลุ่มฮกเกี้ยน กลุ่มแต้จิ๋ว เป็นต้น แต่มีลักษณะร่วมอย่างหนึ่งคือคนจีนเหล่านี้เป็นกลุ่มคนจีนที่เข้ามาหางานทำ โดยการรับจ้างเป็นกรรมกรตามเหมืองแร่ต่าง ๆ โดยเฉพาะในยุคที่เหมืองทองคำโต๊ะโม๊ะบริเวณจังหวัดนราธิวาสกำลังเฟื่องฟูอย่างมากรวมทั้งคนจีนที่เข้ามารับจ้างเป็นกรรมกรสร้างทางรถไฟสายใต้ ประมาณปี พ.ศ. 2460 ซึ่งเป็นปีที่เริ่มก่อสร้างทางรถไฟสายใต้ เป็นต้นมา ต่อมาคนจีนเหล่านี้ได้ตั้งบ้านเรือนและทำกิจการค้าอยู่ในเขตตลาดทั้งสองเป็นหลัก

สภาพพื้นที่ของอำเภอโครกโพธิ์ในอดีตอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ พื้นที่ส่วนใหญ่ยังปกคลุมไปด้วยป่าเขาที่รกร้างว่างเปล่า เนื้อดินที่เต็มไปด้วยธาตุอาหารพืชที่พัฒนามาโดยสายน้ำจากภูเขาตลอดทั้งปี สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ดึงดูดใจให้ผู้คนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทางด้านการคมนาคมก็มีสถานีรถไฟโครกโพธิ์เป็นศูนย์กลางด้านการขนส่งต่าง ๆ และประมาณปี พ.ศ. 2490 ทางราชการได้ก่อสร้างทางหลวงสายที่ 42 ผ่านมาถึงเขตอำเภอโครกโพธิ์ก่อนจะแยกไปสู่ปัตตานีและเขตจังหวัดยะลา และนราธิวาส ส่งผลให้โครกโพธิ์กลายเป็นเส้นทางผ่านที่สำคัญซึ่งผู้คนและสินค้าที่เดินทาง

ผ่านเส้นทางสายนี้จะต้องแวะเข้าพักที่โรงรถที่อยู่เสมอ ทำให้เกิดการขยายตัวของชุมชนเมืองเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็วทั้งบริเวณตลาดโรงรถ (ใกล้สถานีรถไฟโรงรถ) และที่ตลาดนาประดู่ (ใกล้สถานีรถไฟนาประดู่) จึงเริ่มมีกลุ่มคนจีนจากเขตตัวเมืองปัตตานี (ซึ่งเข้ามาตั้งรกรากตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา) เริ่มเข้าตั้งร้านค้าเพิ่มมากขึ้น สถานการณ์เป็นอยู่เช่นนี้จนกระทั่งทางราชการได้สร้างทางหลวงสายเอเชียขึ้นมาใหม่ตัดตรงเพื่อลัดระยะทางจากอำเภอหาดใหญ่ผ่านอำเภอนะบะในเขตจังหวัดสงขลาผ่านเข้าสู่อำเภอหนองจิกและอำเภอเมืองปัตตานีโดยตรง ประกอบกับการขนส่งทางรถไฟลดความสำคัญลงไปทำให้ประชาชนหันไปนิยมใช้เส้นทางสายใหม่เพิ่มมากขึ้น ความสำคัญของเมืองโรงรถในฐานะเส้นทางผ่านของการค้าที่สำคัญจึงลดบทบาทลงไปตามลำดับ

ปัจจุบันอำเภอโรงรถมีจำนวนประชากรประมาณ 60,366 คน คิดเป็นจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 10,157 ครัวเรือน ราษฎรส่วนใหญ่มีอาชีพทางการเกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำนา แต่เป็นการทำนาที่เน้นเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือนเป็นหลัก ส่วนที่เหลือจากการบริโภคจึงจะนำไปจำหน่าย นอกจากนี้รายได้หลักที่สำคัญของครัวเรือนได้มาจากอาชีพทำสวนยางพารา รองลงมาคือรายได้จากสวนผลไม้ เช่นทุเรียน มะพร้าว ลองกอง รวมทั้งการปลูกพืชไร่ต่าง ๆ เช่น ข้าวโพด พริก ถั่วลิสง และผักสวนครัวต่าง ๆ ด้านการเลี้ยงสัตว์ส่วนมากนิยมเลี้ยงสัตว์ภายในครัวเรือนจำนวนไม่มากนัก ได้แก่ โคเนื้อ กระบือ แพะ แกะ สุกร เป็ด ไก่ เป็นต้น

ด้านการปกครอง อำเภอโรงรถแบ่งการปกครองออกเป็น 12 ตำบล 2 สุขาภิบาลได้แก่ตำบลโรงรถ ตำบลมะกรูด ตำบลบางกระจะ ตำบลทรายขาว ตำบลป่าบอน ตำบลปากส่อ ตำบลทุ่งปลา ตำบลท่าเรือ ตำบลนาเกต ตำบลควนโนรี ตำบลช้างให้ตก ตำบลนาประดู่ และสุขาภิบาลนาประดู่ และสุขาภิบาลโรงรถ (ที่ทำการปกครองอำเภอโรงรถ , 2536)

ชุมชนบัตคานี

1. ลักษณะภูมิประเทศ

ลิกเข้าไปจากทางหลวงสายที่ 42 ไมโครนิก (ประมาณ 2.5 กิโลเมตร) ตลอดเส้นทางลูกรังสายแคบ ๆ ที่ตัดผ่านทุ่งนาสลับกับแนวสวนยางพารา เราจะพบบ้านเรือนของชาวชุมชนบัตคานีตั้งบ้านเรือนอยู่กระจัดกระจายตลอดสองข้างทาง บนเส้นทางสายนี้มีรถยนต์วิ่งผ่านเข้าออกเพียงไม่กี่คัน ส่วนใหญ่เป็นรถยนต์ของบุคคลภายนอกที่ผ่านเข้ามาทำธุระในหมู่บ้าน หรือไม่กี่เป็นรถยนต์ของบรรดาพ่อค้าแม่ขายที่ลำเลียงเอาสินค้า และอาหารการกินต่าง ๆ เข้ามาขายในชุมชน ส่วนรถยนต์ที่เป็นของชาวบ้านเองมีอยู่เพียง 2 คันเท่านั้น ซึ่งเป็นเพียงรถยนต์กระบะที่ใช้สำหรับรับจ้างบรรทุกสินค้าโดยทั่วไป นอกจากนั้นชาวบ้านแทบทุกหลังจะมีรถมอเตอร์ไซด์ทั้งแบบ 2 ล้อ และ 3 ล้อ (รถโซ-เวห์) ซึ่งมีสภาพตั้งแต่ใหม่ถอดด้ามจนถึงรุ่นเก่าแก่ชนิดที่มีแค่เครื่องยนต์กับล้อเท่านั้น หากเราเดินทางเข้าไปในฤดูฝนจะต้องใช้ความสามารถในการขับขี่ยานยนต์หรือรถจักรยานยนต์หลบหลีกหลุมโคลนไปตลอดทาง แต่สภาพต่าง ๆ เหล่านี้ได้รับการปรับปรุงจากทางราชการเมื่อเร็ว ๆ นี้โดยการนำดินมาถมพื้นที่ซึ่งเป็นหลุมบ่อต่าง ๆ เป็นการอำนวยความสะดวกแก่ผู้คนเพิ่มมากขึ้น แต่ขนาดความกว้างของถนนก็ยังคงเดิมรถยนต์ที่เดินทางผ่านเข้าออกยังคงต้องใช้ความระมัดระวังในการวิ่งสวนทางกันเช่นเดิม อย่างไรก็ตามชาวบ้านในชุมชนแห่งนี้มีความคุ้นเคยกับสภาพเหล่านี้เป็นอย่างดี

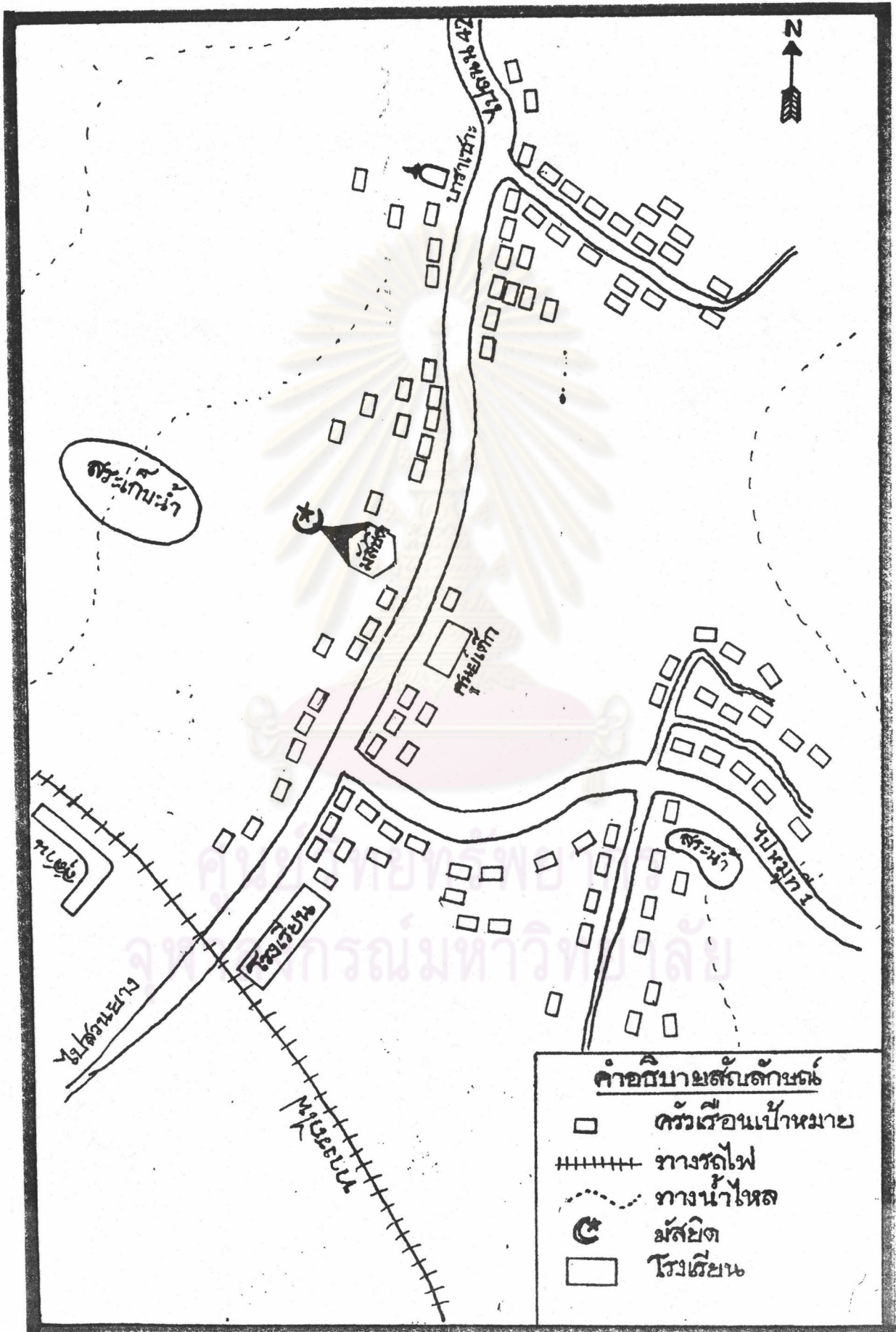
เส้นทางเข้าหมู่บ้านอยู่ทางทิศเหนือติดกับทางหลวงสายที่ 42 ทันทีที่เดินทางเข้าสู่เขตหมู่บ้านจะพบกับความร่มครึ้มตลอดสองข้างทางที่ปกคลุมไปด้วยต้นยางพารา และไม้ผลชนิดต่าง ๆ เช่นมะพร้าว มะม่วง รูถู สะเดา เป็นต้น ลิกเข้าสู่บริเวณตอนกลางของชุมชนเป็นอาณาเขตของท้องทุ่งขนาดใหญ่แลเห็นไกลออกไปสุดลูกหูลูกตา ทางทิศใต้เป็นพื้นที่ราบสูงและเนินเขา มีต้นยางพาราที่ชาวบ้านปลูกไว้เต็มทั้งพื้นที่ หากยืนบริเวณถนนกลาง หมู่บ้านในช่วงฤดูฝน ยามที่สายฝนโปรยปรายลงมากระทบแสงแดดอ่อน ๆ เราจะเห็นสายรุ้งทอดผ่านจาก

หุบเขาสูงชันด้านซ้าย เด็ก ๆ ในหมู่บ้านกล่าวกันว่ารังตัวนี้ลงมากินน้ำที่อ่างเก็บน้ำใหญ่
ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน ทั้งนี้ที่ฝนขาดเม็ดท้องทุ่งทั้งหมดจะถูกครอบคลุมไปด้วยไออุ่นของ
เปลวแดด ในเวลาเช่นนี้ทั่วทั้งท้องทุ่งก็คือทุ่งแห่งแสงตะวันที่งดงามที่สุดแห่งหนึ่ง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 2 แผนที่ชุมชนวัดตานี

ชุมชนบัตตานิมีขนาดพื้นที่ประมาณ 620,000 ตารางวา หรือประมาณ 1,550 ไร่ ภูมิประเทศประมาณร้อยละ 63 เป็นพื้นที่ราบลุ่ม และประมาณร้อยละ 37 เป็นที่ราบสูงเชิงเขา ลักษณะเนื้อดินเป็นดินร่วนปนทราย มีความสมบูรณ์ระดับต่ำ เก็บความชื้นในดินได้ไม่ดีเท่าที่ควร อีกทั้งยังมีความลาดชันมาจากทิศใต้ไปทางทิศเหนือ ระดับความลาดชันโดยเฉลี่ยประมาณ 2 % ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ดังกล่าวเป็นสาเหตุให้การกักเก็บน้ำเพื่อการเพาะปลูกไม่ดีนัก อีกทั้งปัจจุบันมีการทำลายป่าไม้ต้นน้ำลำธารลงเป็นจำนวนมาก ทำให้ปริมาณน้ำจากลำน้ำธรรมชาติที่เคยไหลมาจากน้ำตกทรายขาวตลอดทั้งปีในอดีตเหือดแห้งไปมากที่สุด ทำให้ปัญหาขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ แม้ว่าทางราชการได้จัดสร้างอ่างเก็บน้ำไว้ในชุมชนแต่ชาวบ้านก็ยังไม่สามารถใช้น้ำประหยชน์จากแหล่งน้ำได้มากเท่าที่ควร เนื่องจากระบบการระบายน้ำออกมาใช้ประหยชน์ เช่นน้ำใช้สำหรับการปลูกพืชในฤดูแล้งยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

ลักษณะการตั้งบ้านเรือนของชุมชน

ชุมชนบัตตานิมีจำนวนประชากรประมาณ 608 คน คิดเป็นจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 113 ครัวเรือน แยกออกเป็นชาย 296 คนและหญิง 312 คน ลักษณะการตั้งบ้านเรือนของชาวชุมชนกระจัดกระจายอยู่ตลอดสองข้างทางโดยมีมัสยิดตั้งอยู่ศูนย์กลางหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีบารายาเขา หรือสถานที่ละหมาดชั่วคราวจำนวน 2 แห่ง มีโรงเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 1 แห่ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่ง ที่อ่านหนังสือพิมพ์ 1 แห่ง กองทุนยา 1 แห่ง โรงสีข้าว 2 แห่ง (เป็นโรงสีของเอกชน 1 แห่ง และโรงสีของหมู่บ้านอีก 1 แห่ง) ร้านค้า 5 ร้าน สระน้ำขนาดใหญ่ 1 แห่ง ขนาดเล็ก 4 แห่ง

บ้านเรือนในชุมชนส่วนใหญ่ออกสร้างเป็นอาคารไม้ยกพื้นสูงแบบเดียวกับเรือนไทยทางภาคใต้ทั่วไป แต่ข้อสำคัญคือจะมีบันไดทางขึ้นลง 2 ด้านคือ ทางด้านหน้าของตัวบ้านและที่ขาดไม่ได้คือบันไดที่สร้างไว้ทางหลังบ้าน สาเหตุที่ชาวบ้านนิยมสร้างบ้านเป็นเรือนยกพื้นสูงเนื่องจากสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มและมีน้ำหลากในฤดูฝนเสมอ นอก

จากนี้พื้นที่ว่างบริเวณใต้ถุนยังสามารถใช้ประโยชน์ในการกักขังสัตว์เลี้ยง หรือการเก็บรักษาเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ใช้ในการประกอบอาชีพ หรือใช้ในวิถีประจำวันต่าง ๆ เช่น จอบ คราด กระบุง ตะกร้า หรือบางบ้านที่มีฐานะดีก็จะสังเกตเห็นว่ามีรถไถเดินตามจอดอยู่ใต้ถุนบ้านเสมอ นอกจากนี้ชาวบ้านยังใช้พื้นที่บริเวณใต้ถุนบ้านให้เป็นสถานที่สำหรับพักผ่อนหรือประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ยามว่าง เช่น สานเครื่องมือเครื่องใช้ในวิถีประจำวัน ใช้เป็นสถานที่พูดคุยหรือรับแขกหรือญาติมิตร หรือใช้เป็นสถานที่สำหรับเลี้ยงเด็ก หรือบางบ้านก็ใช้สำหรับเป็นครัวประกอบอาหารไปด้วยในตัว

ตัวบ้านมักจะสร้างให้มีลักษณะเป็นนอกชานยื่นออกมาเพื่อใช้เป็นที่นั่งเล่น หรือรับแขก พื้นที่ถัดเข้าไปจากนอกชานจะถูกยกพื้นให้สูงขึ้นเล็กน้อย แล้วก็เป็นห้องโถง ๆ บริเวณนี้เป็นพื้นที่สำหรับรับแขก นั่งทานอาหาร นั่งดูโทรทัศน์ ลีกลีเข้าไปจะเป็นพื้นที่สำหรับสมาชิกในบ้านใช้พักผ่อนหลับนอน โดยห้องนอนเหล่านี้จะจัดแบ่งอย่างง่าย ๆ อาจจะใช้ผ้ามาฉีกกันเอาไว้ หรือใช้ตู้เสื้อผ้าเป็นผนังกันแบ่งห้อง บ้านใดที่ลูก ๆ เริ่มจะโตเป็นหนุ่มเป็นสาวแล้วพ่อแม่ก็จะจัดแยกให้นอนเป็นสัดส่วนแยกเป็นห้องของเด็กผู้ชาย และเด็กผู้หญิง ส่วนห้องของพ่อแม่จะแยกอยู่ทางด้านหนึ่งของบ้านอยู่แล้ว ภายในบ้านจะมีเฟอร์นิเจอร์ชิ้นหลักคือตู้ไม้ ซึ่งใช้สำหรับเก็บเสื้อผ้า และสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น เครื่องนอน เครื่องถ้วยจาน หรือแก้วน้ำต่าง ๆ เครื่องทองเหลือง หรือสิ่งของอื่น ๆ ที่เจ้าของบ้านปรารถนาจะตั้งโชว์ไว้สำหรับแขกไปใครมาจะได้พบเห็น และนับตั้งแต่มีการติดตั้งไฟฟ้าเข้าสู่หมู่บ้าน ชาวบ้านก็เริ่มซื้อหาเครื่องมืออำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพิ่มขึ้น เช่น โทรทัศน์ พัดลม วิทยุ หากบ้านใดมีฐานะทางเศรษฐกิจดีหน่อยก็จะมีตู้เย็นไว้ใช้ประดับฐานะเจ้าของบ้านด้วย แต่ส่วนมากตู้เย็นจะใช้สำหรับใส่เนื้อสัตว์แช่แข็งเท่านั้น เนื่องจากชาวบ้านนิยมหาซื้ออาหารสดที่บรรดาพ่อค้าแม่ค้านำเข้ามาจากหน้าจนถึงหมู่บ้านวันและหลาย ๆ รอบอยู่แล้ว นอกจากนี้ยังสามารถเก็บผักหาปลาได้จากหัวไร่ปลายนาอีกด้วย

ลีกลีเข้าไปตอนในสุดของตัวบ้านเป็นห้องครัวซึ่งนิยมสร้างให้พื้นมีระดับต่ำกว่าห้องปกติ ลักษณะเป็นห้องโถง ๆ ออกแบบอย่างง่าย ๆ ไม่มีสิ่งของเครื่องใช้อะไรมากนัก

มีชั้นสำหรับวางชั้นใส่อาหาร หรือตู้กับข้าว มีเตาไฟแบบใช้ถ่านหรือฟืนวางอยู่ที่ด้านหนึ่งของห้อง ตามผนังห้องจะมีเครื่องครัว เช่น หม้อ กะทะ แฉวนอยู่ มีโถงใส่ของที่ตกมาจากบ่อเพื่อใช้ในการปรุงอาหาร บ้านบางหลังอาจมีหม้อหุงข้าวไฟฟ้า หรือเตาแก๊สในการปรุงอาหาร ด้านหนึ่งของห้องครัวเปิดเป็นประตูและมีบรรไดสำหรับขึ้นลงทางด้านหลังบ้าน บันไดหลังนี้เป็นส่วนที่มีความเกี่ยวข้องกับนิสัยเฉพาะอย่างหนึ่งของชาวบ้าน ซึ่งนิยมปิดประตูหน้าบ้านทิ้งเอาไว้และจะใช้บันไดหลังบ้านเป็นทางสำหรับขึ้นลงแทน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 3 แสดงลักษณะการตั้งบ้านเรือนของชุมชนปัตตานี

ลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งของการสร้างบ้านของชาวบ้านมุสลิมก็คือนิยมทำหน้าต่างบ้านไว้เป็นจำนวนมาก ที่หน้าต่างจะใช้ผ้าลูกไม้ประดับตกแต่งเป็นผ้าม่าน เหนือขึ้นไปเป็นช่องระบายลมที่ออกแบบเป็นไม้ฉลุลวดลายไว้อย่างสวยงาม หรือบางบ้านก็ใช้กระจกสีประดับไว้ หลังคาเป็นทรงหน้าจั่วสูงเพื่อช่วยในการระบายความร้อนภายในตัวบ้าน ตรงหน้าจั่วอาจจะประดับตกแต่งด้วยลวดลายฉลุตามฐานะของเจ้าของบ้าน ภายในบ้านนิยมประดับด้วยภาพตัวอักษรภาษาอาหรับที่ตีแปลงเป็นลวดลายตามเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมมาโดยมากจะเขียนเป็นชื่อที่มีความหมายหรือคำสอนทางศาสนาหรือแสดงถึงความยิ่งใหญ่ของพระผู้เป็นเจ้าของบ้านเคารพนับถือ นอกจากนี้แทบทุกบ้านจะมีภาพพระบรมฉายาลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ และพระบรมวงศานุวงศ์ อีกด้วย

ที่กล่าวมานี้เป็นลักษณะของบ้านเรือนที่ก่อสร้างด้วยไม้ทั่ว ๆ ไป อาจมีข้อแตกต่างในรายละเอียดบางประการ เช่นบ้านที่เจ้าของมีฐานะยากจนอาจใช้หลังคามุงด้วยจากผนังบ้านขัดด้วยไม้พอก ซึ่งชาวบ้านมีทักษะในการขัดพอกไม้ไฟเหล่านี้ให้เป็นลวดลายที่สวยงามมาก บ้านใดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้นมาหน่อยก็สามารถซื้อหาสังกะสีมาทำเป็นฝาและหลังคาบ้านแทน สังกะสีที่นิยมใช้กันจนเขตภาคใต้ตอนล่างนี้มีเพียง 2 สีเท่านั้นคือ สีเขียวกับสีฟ้า ต่อมาในระยะหลังนี้ความนิยมในการสร้างบ้านแบบคอนกรีตลาดซึ่งนิยมก่อสร้างบ้านแบบก่ออิฐถือปูนกันมากขึ้น ด้วยคิดกันไปว่าเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญและแสดงว่าเจ้าของบ้านมีฐานะดีนั้น ทำให้บ้านหลังใหม่ๆ สร้างเป็นบ้านทรงก่ออิฐถือปูนแต่ก็ยังคงเอกลักษณ์ของบ้านเรือนมุสลิมไว้บางประการ เช่นมีการประดับด้วยกระจกสี เป็นต้น บ้านเกือบทั้งหมดไม่นิยมสร้างรั้วล้อมรอบบริเวณ ซึ่งเป็นแบบเดียวกับบ้านเรือนทางภาคใต้ทั่วไปที่ไม่นิยมสร้างรั้วบ้าน ที่แสดงถึงค่านิยมอย่างหนึ่งว่าเป็นคนที่ขอมอบคำสมาคมกับเพื่อนบ้านคนอื่น ๆ นอกจากนี้ตรงบริเวณหน้าบ้านและหลังบ้านยังนิยมสร้างเป็นอ่างน้ำหรือไม้กวาดตุ้มเล็ก ๆ ไว้สำหรับใส่ผ้าเพื่อไว้ล้างทำความสะอาดเท้าก่อนเข้าสู่ตัวบ้าน ใกล้เคียง ๆ กับห้องครัวจะมีการก่อสร้างเป็นยุ้งข้าว (ลูเมาะปากี) สำหรับเก็บข้าวเปลือกและเมล็ดพันธุ์พืชต่าง ๆ บางบ้านจะสร้างกรงผสมพันธุ์นกเขาชวาไว้เป็นแถว ขนานกับ

ตัวบ้าน ชาวบ้านมุสลิมนิยมการเลี้ยงนกกันมาก สังเกตได้ว่าแทบทุกบ้านจะต้องมีกรงนกแขวนอยู่ด้วยเสมอ การเลี้ยงนกถือเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งที่ฝังรากลึกอยู่ในสายเลือดของลูกผู้ชายเชื้อสายมลายูที่ว่าได้ นกที่นิยมเลี้ยงกันมากคือนกเขาชวาและนกกรงหัวจุก หากบ้านไหนไม่มีกรงนกแขวนอยู่ถือกันว่าเป็นบ้านนั้นยังไม่สมบูรณ์ กรงนกที่ชำมีตั้งแต่กรงที่ทำขึ้นเองหรือที่หาซื้อมาจากตลาด กรงนกบางกรงที่เจ้าของพอจะมีฐานะก็จะได้รับการออกแบบตกแต่งไว้อย่างสวยงามเป็นพิเศษ เราสามารถสังเกตได้ว่าหากนกตัวใดอยู่ในกรงที่ตกแต่งไว้อย่างสวยงามนกตัวนั้นคงเป็นนกที่มีเสียงดีเป็นที่รักของเจ้าของนั่นเอง

ไม่ไกลจากบริเวณบ้านจะนิยมขุดบ่อน้ำเพื่อไว้สำหรับใช้สอย เช่นใช้ในการอาบน้ำชำระร่างกาย ซักเสื้อผ้า เป็นต้น แต่บ่อน้ำก็เชื่อว่าจะสามารถขุดได้ทุกบ้านไม่ เนื่องจากสภาพดินบางแห่งก็ไม่สามารถขุดบ่อน้ำได้ บ้านที่ไม่มีบ่อของตนเองก็ต้องไปอาศัยบ่อน้ำร่วมกับเพื่อนบ้านคนอื่น ๆ นอกจากนี้แทบทุกบ้านจะมีร่องสำหรับกักเก็บน้ำฝนเพื่อไว้ใช้สำหรับการบริโภคของตนเอง ลึกเข้าไปด้านในสุดของบริเวณบ้านจะสร้างส้วมลาดน้ำแบบง่าย ๆ ซึ่งการสร้างส้วมเป็นสิ่งที่เพิ่งเกิดขึ้นจากการรณรงค์ของทางราชการ เมื่อไม่นานนี้เอง ก่อนหน้านี้ชาวบ้านไม่นิยมใช้ส้วมแต่จะอาศัยถ่ายทุกซักันบริเวณป่าหลังบ้านเป็นหลัก (สาเหตุเนื่องจากชาวบ้านมีค่านิยมว่าการถ่ายอุจจาระทับกับคนอื่นเป็นบาปอย่างหนึ่ง) ส้วมจึงยังคงเป็นวัฒนธรรมมาใหม่สำหรับชาวบ้านทั่วไป จึงไม่แปลกที่จะพบว่าบ้านบางบ้านสร้างส้วมเอาไว้แต่ไม่สร้างฝากระถางเลย หรือบางบ้านสร้างส้วมไว้สำหรับใช้เก็บสิ่งของต่าง ๆ

อาชีพและการประกอบอาชีพ

ชาวบ้านในชุมชนปัตตานีส่วนใหญ่มีอาชีพทางการเกษตรเป็นหลัก ได้แก่ทำนาทำสวนยางพาราและปลูกพืชไร่ พืชผัก และผลไม้ นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงสัตว์ประเภท เช่น วัว แพะ แกะ เป็ด ไก่ต่าง ๆ สำหรับบริโภคในครัวเรือน และไว้ขายเป็นอาชีพเสริมด้วย รายได้เฉลี่ยของชาวบ้านประมาณ 16,000 บาท/ปี/ครัวเรือน ลักษณะการประกอบอาชีพส่วนใหญ่ในแต่ละครัวเรือน ลักษณะการประกอบอาชีพส่วนใหญ่ในแต่ละครัวเรือนมีมากกว่า 1 อย่างเสมอ เช่นนอกจากการทำนาเองแล้ว ยังเป็นแรงงานรับ

จ้างกริตยงานให้กับผู้อื่นด้วย ดังนั้นจึงมีการหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงอาชีพไปตามห้วงเวลา หรือฤดูกาลต่าง ๆ เสมอ จึงเป็นการยากที่จะกำหนดเป็นตัวเลขได้อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามจากการศึกษาผู้วิจัยได้แยกลักษณะอาชีพของชาวบ้านในชุมชนบัตตานิ ได้ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงการประกอบอาชีพของคนอายุระหว่าง 14 - 60 ปี

ลักษณะอาชีพ	จำนวน/คน	ร้อยละ
ทำนา	158	33.4
ทำสวนยาง	143	30.2
ช่างฝีมือ	8	1.7
ทำปศุสัตว์	5	1.1
ทำสวนผลไม้	13	2.7
รับจ้างในภาคการเกษตร	96	20.3
รับจ้างนอกภาคการเกษตร	20	4.2
อื่น ๆ	30	6.3
รวม	473	100

ที่มา จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม มีนาคม 2537

อาหารการกิน

ชาวบ้านที่ชุมชนปัตตานีบริโภคข้าวเจ้าเป็นอาหารหลัก โดยชาวบ้านจะเลือกพันธุ์ข้าวที่ชื่อว่า "พันธุ์ลูกปลา" (อาเนาะอีแก) โดยปลูกไว้ให้เพียงพอสำหรับการบริโภคของสมาชิกในครัวเรือนโดยเฉพาะ พื้นที่ส่วนที่เหลือจึงจะใช้สำหรับการปลูกข้าวพันธุ์อื่น ๆ ที่ไว้สำหรับขายต่อไป ชาวบ้านนิยมหุงข้าวแบบเช็ดน้ำโดยใช้เตาหิน แต่แนวโน้มใหม่ชาวบ้านจะนิยมใช้หม้อหุงข้าวไฟฟ้าแทนวิธีการหุงข้าวแบบเดิม กับข้าวส่วนใหญ่เป็นพืชผักที่หาได้จากหัวไร่ปลายนาทั่วไป นอกจากนี้ยังมีอาหารประเภทเนื้อสัตว์และปลาต่าง ๆ ที่หาซื้อมาจากตลาดหรือจากบรรดาพ่อค้าแม่ขายที่นำอาหารบรรทุกรถยนต์กระบะเข้ามาขายในหมู่บ้าน เป็นการเพิ่มความสะดวกสบายในการจัดหาอาหารเพิ่มมากขึ้น อาหารส่วนใหญ่ได้แก่อาหารสดจากทะเลโดยเฉพาะปลาชนิดต่าง ๆ ซึ่งจัดเป็นอาหารโปรตีนราคาถูกที่เหมาะสมกับสภาพทางเศรษฐกิจของชาวบ้านในชุมชนเป็นอย่างมาก จนอาจกล่าวได้ว่าอาหารแทบทุกมื้อที่ชาวบ้านจัดทำขึ้นจะต้องมีส่วนประกอบของปลาอยู่ด้วย เช่นปลาทอด แกงปลา ต้มปลา เป็นต้น อาหารโปรตีนที่นิยมรองจากปลาคือไข่ ซึ่งสามารถหาได้ง่ายเนื่องจากแทบทุกบ้านจะเลี้ยงเบ็ดหรือไก่ไว้สำหรับเป็นอาหารด้วยเสมอ ไข่และเนื้อเบ็ด เนื้อไก่จึงเป็นอาหารโปรตีนที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของชาวบ้าน ส่วนสัตว์เลี้ยงจำพวกแพะ แกะ วัว ซึ่งเป็นสัตว์เลี้ยงที่นิยมเลี้ยงกันโดยทั่วไปแทบทุกครัวเรือนเช่นกัน จำนวนจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับฐานะทางเศรษฐกิจของแต่ละบ้านเป็นสำคัญ

ในหมู่บ้านของชาวไร่นามุสลิมภาคใต้ทั่วไปจะมีอาหารชนิดหนึ่งที่ขาดไม่ได้เลยในอาหารแต่ละมื้อก็คือ "น้ำบูดู" ซึ่งทำมาจากการหมักเครื่องในของปลาชนิดต่าง ๆ ด้วยเกลือเป็นเวลานาน ก่อนจะนำมาต้มให้สุกแล้วกรองเอาแต่ส่วนที่เป็นน้ำใสมาบริโภค บูดสามารถนำมาใช้ในการประกอบอาหารชนิดต่าง ๆ โดยใช้น้ำมันเกลือหรือน้ำปลา หรือสามารถใช้กินเสมือนเครื่องจิ้มเหมือนกับที่คนไทยกินน้ำพริก จิ้มกินกับผักสดชนิดต่าง ๆ หรือนำมาลวกหรือคลุกกินกับข้าว เรียกว่าข้าวยา (นาชิกาบู) ข้าวยานี้เป็นอาหารหลักที่สำคัญของชาวบ้านเช่นกัน โดยทุก ๆ เช้าบรรดาร้านค้าแทบทุกร้านจะทำข้าวยาออกขาย

ชาวบ้านก็จะซื้อมากินกัน หรือบางคนก็ไปกินที่ร้านค้าโดยตรง ในข้าวยาจะประกอบด้วย ผักสดชนิดต่าง ๆ หั่นรวมกัน อาจจะมีปลาปนโรยหน้า แล้วลาดด้วยน้ำพุด ชาวบ้านนิยม กินกับไข่ต้มสุก แล้วปรุงรสด้วยพริกป่นก็จะได้อาหารพาดพุดที่มีรสชาติถูกอกถูกใจชาวบ้าน โดยทั่วไป และยังถือกันว่าข้าวยาให้พลังงานในการประกอบการทำงานต่าง ๆ ได้ดีอีกด้วย

นอกจากนี้ในโอกาสพิเศษต่าง ๆ เช่น มีการทำบุญหลังเสร็จสิ้นจากการถือศีลอด หรือภายหลังการเก็บเกี่ยวข้าวสิ้นสุดลง ชาวบ้านในชุมชนปัตตานีจะนิยมทำขนมจีน (ละขอ) ขึ้นเพื่อเลี้ยงบรรดาญาติมิตรของตน ละขอเหล่านี้ไม่นิยมซื้อแบบสำเร็จรูปที่วางขายกันในตลาด แต่จะทำกันที่บ้านของแม่จูงโดยผู้ที่ต้องการขนมจีนจะสั่งให้แม่จูงทำให้ตามจำนวนมากน้อยที่ต้องการโดยผู้สั่งทำจะเป็นคนนำข้าวสารไปให้ตามจำนวนขนมจีนที่ต้องการ เมื่อได้ข้าวสารมาแล้ว แม่จูงก็จะนำข้าวสารเหล่านั้นมาแช่น้ำไว้ประมาณ 1 คืนก่อนจะนำมาคั่วให้ละเอียดด้วยโรตเตอร์แบบพื้นเมือง (ล้อซงกือซา) แล้วนำมาคั้นเอาน้ำออกบ่มเนื้อแป้งไว้สักพักหนึ่ง ก่อนจะนำมาปั่นเป็นก้อน ๆ ขนาดประมาณ 1/4 กิโลกรัม แล้วนำมาต้มให้สุกในน้ำเดือดจัดก่อนจะนำมาเข้าเครื่องรีดเส้นที่เรียกกันว่า "กรือเบาะ" ซึ่งมีลักษณะเป็นกระบอกทองเหลือง มีแกนหมุนโดยรอบ เมื่อหมุนแกนใบเครื่องก็จะไปกดก้อนแป้งแล้วรีดให้ออกมาเป็นเส้นตกลงไปในหม้อน้ำเดือดอีกครั้งหนึ่งก่อนจะตักขึ้นมาล้างด้วยน้ำเย็น 2 ครั้ง ก่อนจะนำไปจัดเรียงเป็นจับ ๆ เมื่อถึงเวลาทำบุญเจ้าภาพจะเชิญบรรดาผู้นำศาสนาและผู้ทรงคุณวุฒิทางศาสนาให้มาอ่านดูอา (บทให้พร) เพื่อความเป็นสิริมงคล หลังจากนั้นก็จะเชิญให้ผู้ทรงคุณวุฒิเหล่านี้ รวมทั้งบรรดาญาติมิตรที่เจ้าภาพเชิญไว้ให้ร่วมกันรับประทานขนมจีนเหล่านี้ น้ำแกงที่ชกกับกะขอมจะคล้ายกับน้ำแกงขนมจีนที่เราพบเห็นคนไทยกินกันทั่วไป คือเป็นแกงน้ำยา หรือแกงไตปลา โดยมีผักสดชนิดต่าง ๆ เป็นเครื่องจิ้มซอสที่เป็นลักษณะเด่นของขนมจีนแบบชาวมุสลิมก็คือ จะต้องมีการสดตา กับเกลือป่นเพื่อใช้สำหรับปรุงรส เวลากินขนมจีนด้วย

ส่วนอาหารประเภทของหวานโดยทั่วไปจะไม่มีอะไรแตกต่างจากขนมหวานของคนไทยทั่วไปนัก อาจแตกต่างกันในรายละเอียดของรูปร่างเท่านั้น เช่น ชะลาเปาจะนิยม

ทำเป็นก้อนกลม ๆ แต่มีขนาดเล็ก ๆ หรือปลาทองเ็ก จะมีขนาดใหญ่กว่าปกติมาก และจะแยกเป็นตัว ๆ ไม่นิยมทอดติดกันเป็นคู่ ๆ เหมือนที่พบเห็นตามหมู่คนไทยทั่วไป นอกนั้นขนมที่พบเห็นวางขายกันทั่วไปคือข้าวเหนียวโรยหน้าต่าง ๆ

เครื่องดื่มที่ชาวบ้านนิยมกินกันมากคือ น้ำชา หรือ "แตออ" ซึ่งจะใส่เฉพาะชา กับน้ำตาล โดยไม่ใส่นม แทบทุกบ้านจะต้องมีชาติดบ้านไว้ด้วยเสมอ เพราะเป็นเครื่องดื่มสำหรับรับแขกยอดนิยมที่จะขาดไม่ได้ แต่โดยมากชาวบ้านที่เป็นชายจะนิยมไปนั่งกินแตออที่ร้านน้ำชาเสียมากกว่า เนื่องจากจะได้ออกไปพบปะพูดคุยกับบรรดาเพื่อนบ้านคนอื่น ๆ จึงถือว่าร้านน้ำชาเป็นวงสังคมที่มีสมาชิกเยอะที่สุด โดยทั่วไปร้านน้ำชาจะเปิดตั้งแต่เช้า ในวันหนึ่ง ๆ ชาวบ้านจะมานั่งที่ร้านน้ำชากันคนละหลาย ๆ รอบ เริ่มตั้งแต่รอบเช้าภายหลังกรีดยางเสร็จ และอยู่ระหว่างรอบเก็บน้ำยาง รอบที่สองประมาณเวลายังภายหลังเสร็จภาระจากสวนยาง และอีกครั้งหนึ่งในตอนหัวค่ำภายหลังอาหารเย็นแล้ว รอบนี้สมาชิกมักจะนั่งคุยและดูโทรทัศน์ไปจนกระทั่งถึงเวลาประมาณสามสี่ทุ่มจึงจะแตกไป ร้านน้ำชานอกจากจะเป็นแหล่งสมาคมของสมาชิกฝ่ายชายแล้ว ยังมักจะขายสินค้ากระจุกกระจิกที่ต้องใช้งานในชีวิตประจำวันทั่วไปอีกด้วย จึงเป็นเสมือนศูนย์รวมของคนแทบทุกเพศทุกวัย

การศึกษาภายในชุมชน

เด็ก ๆ ในชุมชนปัตตานีมีโอกาสดำเนินการศึกษาเบื้องต้นจากศูนย์พัฒนาเด็กเล็กประจำหมู่บ้าน ซึ่งทางราชการจัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2522 โดยจัดให้มีผู้ดูแลเด็ก (พรด.) จำนวน 2 คน ทำงานในรูปของอาสาสมัครโดยทางราชการจัดสรรเงินตอบแทนให้เป็นเบี้ยเลี้ยงประจำเดือน ส่วนพ่อแม่ของเด็กเล็ก ๆ ที่มาอยู่ที่ศูนย์แห่งนี้จะต้องร่วมออกเงินค่าอาหารกลางวันให้กับศูนย์ ๆ เป็นจำนวนเงินวันละ 2 บาทต่อเด็ก 1 คน เด็กเล็กที่สามารถมาเข้าศูนย์ได้ต้องมีอายุประมาณ 3 ขวบขึ้นไป โดยพ่อแม่จะนำเด็กมาฝากไว้ในขณะที่พวก

เขาต้องออกไปกรีดยางหรือออกไปทำงานในไร่ นา เมื่อเด็กโตขึ้นอายุได้ 6 ขวบก็จะสามารถเข้าเรียนหนังสือในชั้นเด็กเล็กของโรงเรียนประถมประจำชุมชนได้และจะเรียนไปจนถึงชั้นประถมปีที่ 6 หลังจากเรียนจบในภาคบังคับแล้ว เด็กส่วนมากจะไม่มีโอกาสได้เรียนต่อเนื่องจากพ่อแม่มีฐานะยากจน เด็กที่ออกจากโรงเรียนเหล่านี้ก็จะออกมาช่วยงานในไร่ นาและในสวนยางของทางบ้าน โดยเฉพาะเด็กผู้หญิงจะมีโอกาสเรียนต่อน้อยกว่าเด็กผู้ชาย แต่พ่อแม่มักจะสนับสนุนให้เด็กเหล่านี้เรียนต่อทางด้านศาสนาจากโรงเรียนที่ครูตามบอเนาะต่าง ๆ ซึ่งเสียค่าใช้จ่ายถูกกว่าการเรียนตามโรงเรียนสามัญเท่าไปอย่างมาก แต่ระบบการเรียนการสอนก็เป็นไปแบบเดิม ๆ คือมีโต๊ะครูเป็นผู้สอนวิชาการด้านการศาสนาและเด็ก ๆ ที่ไปสมัครเรียนเป็นลูกศิษย์จะต้องไปปลูกสร้างที่พักเอาเองในบริเวณบ้านของโต๊ะครู ต้องนำเสบียงอาหารการกินไปเอง และต้องช่วยทำงานในไร่ นาของโต๊ะครูเป็นการตอบแทน ปัจจุบันแม้ว่าทางราชการพยายามสนับสนุนให้โรงเรียนเหล่านี้ปรับปรุงไปเป็นโรงเรียนราษฎรสอนศาสนาอิสลาม ที่มีการจัดระบบการเรียนการสอนให้เป็นระบบและเปิดสอนสายสามัญควบคู่ไปด้วย แต่ความนิยมในการเรียนแบบบอเนาะก็ยังคงมีอยู่ เนื่องจากสามารถสนองตอบความปรารถนาของพ่อแม่เด็กที่อยากให้ลูกตนเป็นผู้มีความรู้ด้านการศาสนา ซึ่งถือกันว่ามีคุณค่ามากกว่าอย่างอื่นและเนื่องจากฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวไม่ดีพอจะส่งเสียให้เข้าเรียนในโรงเรียนอย่างอื่นได้ โรงเรียนบอเนาะที่บรรดาพ่อแม่ในชุมชนปัตตานีนิยมส่งลูกชายของพวกเขาไปเข้าเรียนมีหลายแห่ง ทั้งที่อยู่ใกล้ ๆ เช่นที่ตำบลโคกโพธิ์ ตำบลนาประดู่ หรือที่อยู่ห่างไกลออกไป เช่นในเขตอำเภอมายอ หรือยะหริ่ง เป็นต้น ทั้งที่ก็ขึ้นอยู่กับความศรัทธา เชื่อถือที่พ่อแม่มีต่อตัวโต๊ะครูเป็นหลักนั่นเอง

สำหรับครอบครัวที่พ่อแม่มีอันจะกินและพ่อแม่ค่อนข้างจะเป็นคนสมัยใหม่ จะส่งเสียให้ลูกเรียนต่อในโรงเรียนสามัญของรัฐบาล หรือไม่ก็เข้าเรียนต่อในโรงเรียนราษฎรสอนศาสนาอิสลาม เพื่อจะให้เด็กได้รับความรู้ทั้งภาคสามัญและความรู้ทางศาสนาพร้อมกันไปด้วย ดังที่กล่าวมาแล้วว่าชาวบ้านถือว่าการศึกษาด้านศาสนาเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อชีวิตของมุสลิมอย่างมาก ภายในชุมชนจึงจัดให้มีโรงเรียนสอนศาสนาให้แก่เด็กและเยาวชนเพื่ออบรมสั่งสอนความรู้ในเรื่องการปฏิบัติศาสนกิจแก่เยาวชนเช่นเดียวกับชุมชนมุสลิมโดยทั่วไป

โดยบรรดาผู้รู้หรือผู้ทรงคุณวุฒิในหมู่บ้านจะผลัดเปลี่ยนกันมาอบรมสั่งสอนวิชาให้ เรียก
โรงเรียนเหล่านี้ว่า "โรงเรียนตาฎีกา"

จากระบบค่านิยมในการศึกษาของชาวบ้านดังกล่าวมาแล้ว ทำให้ตัวเลขแสดงข้อมูลด้านการศึกษาต่อของเด็กในชุมชนออกมาน้อยมาก (คือคิดเฉพาะคนที่เรียนต่อในระบบการศึกษาที่เป็นทางการเท่านั้น) คือนับตั้งแต่เปิดโรงเรียนในชุมชนมีผู้ที่จบการศึกษาจากภาคบังคับแล้วได้เรียนต่อในชั้นมัธยมต้นเพียง 17 คนเท่านั้น ในจำนวนนี้ 15 คนเรียนต่อในโรงเรียนราษฎรสอนศาสนาอิสลาม มีผู้ที่ได้เรียนต่อในชั้นมัธยมปลายและระดับ ปวช. เพียง 5 คน และมีผู้เรียนจบชั้นปริญญาตรีจำนวน 3 คนเท่านั้น แต่จากการพูดคุยกับบรรดาพ่อแม่ของเด็กพบว่ามีความหวังว่าเด็ก ๆ จะได้รับการสนับสนุนให้เรียนต่อเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้เป็นผลมาจากการที่พ่อแม่ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาที่จะเปิดทางไปสู่การมีอาชีพที่ดีในอนาคตเพิ่มมากขึ้น รายละเอียดดังปรากฏในตารางแสดงระดับการศึกษาของชาวชุมชนปัตตานี ดังนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 2 แสดงระดับการศึกษาของชาวชุมชนวัดตานี

ระดับการศึกษา	จำนวนผู้จบการศึกษา
ผู้ที่ไม่ผ่านระบบการศึกษาเลย	13
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4	347
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6	88
ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น	17
ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	5
ปวส.	-
ปริญญาตรี	3
สูงกว่าปริญญาตรี	-
รวม	437

ที่มา จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม เมษายน 2537

ด้านสุขภาพอนามัย

จากการสำรวจพบว่าส่วนใหญ่ชาวบ้านมีปัญหาด้านเรื่องสุขภาพอนามัยหลายประการ นับตั้งแต่โรคพยาธิ เด็กขาดสารอาหาร โรคท้องร่วง และโรคผิวหนัง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นโรคชนิดที่ไม่ร้ายแรงนัก หากแต่เกิดจากขาดการดูแลรักษาสุขภาพเท่าที่ควร รวมไปถึงปัญหาด้านสุขภาพอนามัยด้านอื่น ๆ เช่น การมีบุตรจำนวนมาก เป็นต้น สาเหตุของปัญหาด้านการสาธารณสุขเป็นผลมาจากปัญหาความยากจนเป็นหลัก ทำให้สุขภาพอนามัยเสื่อมทรมนอกจากนี้ยังเป็นผลมาจากขาดโอกาสที่จะเข้ารับบริการทางการแพทย์จากรัฐ เช่น ค่านิยม

ของชาวบ้านซึ่งไม่นิยมไปหาหมอ แต่ชอบซื้อยาจากร้านขายยามารับประทานเอง หรือตัดสินใจฉีดยาการเจ็บไข้ต่าง ๆ ตามประสบการณ์ของตนเอง เป็นต้น ทางราชการได้พยายามเข้ามาดำเนินการหลายอย่าง เช่นการฝึกอบรมอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) หรือผู้สื่อข่าวสาธารณสุข (ผสส.) ซึ่งคัดเลือกมาจากชาวบ้านเพื่อมาทำหน้าที่เป็นตัวแทนการเปลี่ยนแปลงในระดับชุมชน ซึ่งในชุมชนวัดตานีแห่งนี้ได้อาสาสมัครที่เอางานเอาการและเป็นที่เชื่อถือของชาวบ้านทั่วไปพอสมควร การดำเนินงานแนะนำให้ชาวบ้านปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้านสุขภาพในหลาย ๆ อย่างจึงได้รับความสนใจจากชาวบ้านในการปฏิบัติตามหลายประการ เช่น การดูแลสุขภาพของแม่ การซึ้งน้ำหนักรเด็กเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดสารอาหาร เป็นต้น แต่พฤติกรรม ความเชื่อ และค่านิยมแบบเดิม ๆ อีกหลายอย่างยังไม่สามารถเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ง่ายนัก ชาวบ้านอีกเป็นจำนวนมากยังนิยมรักษาตัวด้วยวิธีการแบบพื้นบ้าน เช่นหาหมอน้ำมันดี หรือใช้ยาสมุนไพร เป็นต้น บางครั้งเกิดอันตรายต่อผู้ป่วยถึงขั้นเสียชีวิตก็มี ดังเช่นประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในระหว่างที่ผู้วิจัยอยู่ในชุมชน ปรากฏว่าบุตรชายคนเล็กของครอบครัวหนึ่ง อายุประมาณ 8 เดือน ป่วยเป็นไข้ (ทราบทีหลังว่าเป็นไข้หวัดใหญ่) แต่พ่อแม่ของเด็กไม่ยอมนำตัวเด็กไปปรึกษากับแพทย์สมัยใหม่ แต่ให้หมอน้ำมันดีของหมู่บ้านเป็นผู้รักษา ปรากฏผลจากการรักษาทำให้เด็กทารกคนนี้มีอาการบวมแดงทั่วร่างกายอีกอย่างหนึ่ง เมื่ออาการของเด็กรุนแรงขึ้นพ่อแม่จึงตัดสินใจนำเด็กไปหาหมอที่โรงพยาบาลก็ปรากฏว่าสายเกินแก้เสียแล้วในที่สุดเด็กก็เสียชีวิตลง เป็นต้น

ส่วนปัญหาเรื่องการมีบุตรมากนั้น ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการที่ผู้หญิงมุสลิมมักจะแต่งงานตั้งแต่อายุยังน้อย ช่วงของวัยเจริญพันธุ์จึงยาวกว่าปกติโอกาสจะมีบุตรจึงมีมากขึ้น อีกทั้งบทบัญญัติของศาสนาอิสลามห้ามไม่ให้มีการคุมกำเนิดทารกโดยเด็ดขาด ทำให้คู่สมรสคู่หนึ่ง ๆ จะมีบุตรเฉลี่ยประมาณ 4 คน อย่างไรก็ตามผลจากการรณรงค์และประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ โดยหลีกเลี่ยงการใช้คำว่า "คุมกำเนิด" ได้ส่งผลให้คนรุ่นหนุ่มสาวนิยมมีบุตรจำนวนน้อยลง โดยเว้นระยะห่างของการมีบุตรออกไป แต่วิธี

ปฏิบัติเพื่อผลดังกล่าวยังไม่เป็นที่ยอมรับของชุมชน จึงต้องแอบกระทำการ เช่นแอบไปรับยาเม็ด
คุมกำเนิดจากเจ้าหน้าที่อนามัย หรือบางรายแอบทำหมันถาวรไปเลยก็มีมาก จากการสอบ
ถามคนเหล่านี้ให้เหตุผลว่า เพราะภาวะเศรษฐกิจที่บีบรัดตัวเพิ่มมากขึ้นเป็นมูลเหตุหลัก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย